

שדה צופים

על מסכת סוכה

פתיחה

ה' פרקים במסכת סוכה

במנהגי מהרי"ל (הלכות חג הסוכות אות ז) מובא בשם מהרי"ל, טעם על שיש במסכת סוכה ה' פרקים, נגד ד' מיני לולב ומצות סוכה.

לימוד מסכת סוכה סגולה למחלוקת

בספר המדות (ערך מריבה) כתב, סגולה להשקיט המריבה ושלא תהיה מחלוקת ילמוד מסכת סוכה, תצפנם בסוכה מריב לשונות. ועיין ספר יפה תלמוד (מט ע"ב).

לימוד מסכת סוכה בחג הסוכות

בפרי עץ חיים (סוף שער חג הסוכות) כתב, דנכון ללמוד בחג הסוכות מס' סוכה אחר הסעודה. ובבן איש חי (פ' האזינו כ"ז) הוסיף דכן ינהוג בכל לילה בכל ימות החג.

ובס' מעגל טוב להחיד"א כתב: בשנת תקל"ז קבלתי על עצמי בלי נדר וכו' ובחג הסוכות לגמור כל מסכת סוכה וכו'. ובס' זכרון יהודה (אות רכז) כ', דמנהגו של מהר"ם א"ש הי' ללמוד בליל חג הסוכות בשעת הסעודה משניות מסכת סוכה.

לימוד מס' סוכה קודם סוכות וידיעתו בעל פה

בס' אמר משה הביא בשם המגיד מטריסק זצ"ל, שציוה פעם לבניו ללמוד מס' סוכה לפני חג הסוכות, וכאשר סיימו את המס', התיצבו לפניו ואמרו לו כי סיימו את המסכת, ושאלם אביהם כמה סוכות בכל מס' סוכה נחשבות כשרות וכמה פסולות. ולא ידעו הבנים התשובה, אמר להם המגיד צאו ומנו בכל מסכת סוכה, ותמצאו ס"ו סוכות כשרות וכ"ה סוכות פסולות, כמנין סוכה.

ודומה לזה הובא בהקדמה לספר פאת השלחן (לתלמיד הגר"א), דהגר"א אמר פעם אחת לתלמידיו, שנכון מאוד לאדם להיות בקי לפחות במסכת אחת בעל פה, למען שלא יתבטל מתלמוד תורה אפילו בדרך, ואחד מן התלמידים ששמע כן התחיל לחזור על מסכת סוכה הרבה פעמים כדי שידע אותה היטב להגיד בע"פ. בחוה"מ סוכות ישב הגר"א במסיבת תלמידי חכמים הרבה שבאו לקבל פניו, אמר התלמיד הזה לפני רבו שכבר הוא יודע היטב מס' סוכה להגיד אותה כולה בע"פ כמו שאמר להם, אז שאל אותו הגאון אם חפץ שישאל אותו רק דבר אחד, והשיב כן, שאל אותו הגר"א כמה פעמים פליגי ר' מאיר ור' יהודה, ר' עקיבא ור' טרפון, רבה ור"י, אביי ורבא, ר"פ ורב הונא בר"י, וכן כל שאר התנאים והאמוראים, ולא ידע להשיב על זה. אח"כ התחיל הגר"א בעצמו למנות לפניו כסדר המחלוקת בין התנאים והאמוראים, וכמה פעמים הלכה כזה או כזה, וכמה סוגיות ושיטות יש וכמה דינים מתוספתא

וירושלמי, וחשב להם דיש סוכות פסולות בהלכה כמנין סכ"ה חסירה בלי וא"ו, וסוכות הכשירות במס' ותוספתא וירושלמי הוא כמנין סוכ"ה מלא בוא"ו, וסיים באופן כזה דרשתי מכם שתדעו כל המסכת והענינים על בורי', ע"כ.

כמו שסוכה היא המגינה בפועל כן מסכת סוכה היא המגינה ברוחניות

בימים האלה, שהם ראשית ימי השנה וראשית החיות שניתנה בר"ה ויום הכפורים מה דאזיל אזיל מעתה נחיל חשבנא, צריך כל אדם לשמור עצמו מאד וכעין ראשית ימי האדם שנעשה האדם בר מצוה, ואמרו ז"ל (סנהדרין ס"ט). כל ימיו של בן סורר ומורה אינו אלא שלשה חדשים הראשונים משנעשה איש, ואחר ההתחלה והראשית נגרר הכל. והראי' שהרי אנו צריכין לישב בסוכה להגן עלינו מפני החמה, הרומזת לכחו של עשו המונה לחמה. וכמו שהוא למעלה בכלל ישראל, כן הוא בכל איש פרטי, שרודפים אחריו כחות חיצונים להממו ולאבדו, והעצה היעוצה לזה היא להטמין עצמו בתורה ובעיון הלכה במס' סוכה, שכמו שסוכה היא המגינה בפועל בפועל, כן מסכת סוכה היא המגינה ברוחניות. (שם משמואל לסוכות שנת תרע"ב).

ידוע מ"ש האריז"ל שעיקר התשובה הוא עסק התורה, היינו לשקע את כל הרעיונות בתורה וביחוד מסכתא סוכה, והמשקע רעיונותיו בה מרוממתו למעלה. וזו תשובה שלימה. (שם משמואל למוצאי יוה"כ שנת תרפ"א).

מסכת סוכה מצלת מכל צרה וצוקה

בס' עבודת עבודה (טאהש, דף שפא) כתב, וז"ל: זקני הק' זי"ע הראה לי מאמר חז"ל שהי' כתוב שם בזה"ל, כל הלומד מסכת סוכה ניצל מכל צרה וצוקה. ומס' סוכה היה "מסכת עולם הבא" שלו, ונהג ללמוד מס' זו הרבה בכל ימות השנה בעיון רב, ע"כ.

ללמוד מסכת סוכה במוצאי יום כיפור

בס' שבחי צדיקים (עמ' ג) הביא מש"כ בס' אדרת אליהו, דמנהגו של הגר"א הי' במוצאי יוה"כ בבואו מביהכנ"ס הי' חוזר על כל מסכת סוכה עם כל הדינים, וסיפרו שפעם אחד במוצאי יוה"כ אמר לגאון אחד שהי' אצלו, דהלא נכון הוא לקבוע תיכף יתר לצורך הסוכה כמנהג בקרב ישראל, לכה נא אתי ונקיים כן, וחשב הגאון הנ"ל שכוונתו בפשיטות, ואח"כ הביאו לחדרו ולקח גמרא מסכת סוכה בידו ולמד אתו יחד כל מסכת סוכה כל הלילה, ואח"כ אמר לו זהו היתר שקבעתי להסוכה במקום נאמן. ע"כ.

וכ"כ בס' ערוך השלחן (סי' תרכ"ד סק"ז), והמדקדקים מתחילים מיד לעשות הכנת הסוכה במוצאי יו"כ, כדי להתחיל במצוה מיד, ויקויים בנו 'ילכו מחיל אל חיל', ומי שאין לו מה לעשות ילמוד קצת ממסכת סוכה או מדיני סוכה, ולמחרת יוה"כ יתחיל לעשות הסוכה מיד, ומצוה הבא לידך אל תחמיצנה. עכ"ד.

והרה"ק ר' חנה מקאלאשיץ זצ"ל נהג לספר כמעט בכל שנה במוצאי יו"כ בשם זקינו הרה"ק בעל דברי חיים מצאנז זצ"ל, שהגאון בעל ישועות יעקב זצ"ל, בשחר ימיו, הי' סמוך על שלחן חמותו בעיר יערוסלוב. פעם באו אנשי העיר ביוה"כ לתפילת כל נדרי, וראו כי הנה יהודי בעל הדרת פנים מאירים עומד לפני התיבה, ואומר "כל נדרי" בהתלהבות נוראה, אמרו עמו "כל נדרי", וגם הניחו לו להיות השליח ציבור לתפילת ערבית, כי ראו שאיש קדוש הוא. וזה הי' הרה"ק ר' לוי יצחק מבארדיטשוב זצ"ל, ומרוב עוצם קדושתו והתלהבותו וגודל רתת וזיע שלו נפל אימה ופחד על הציבור, וכל היושבים בכותל המזרח עזבו את מקומם, לבד מהגאון בעל ישועות יעקב, כי יראו מהביט את פניו הבעורות. אחר מערבית שבו האנשים הביתה, וכבואם בבוקר ראו והנה הוא עומד על עמדו כיום אתמול והעידו האנשים שלנו כלילה בבית המדרש, שלא קם ולא זע ממקומו כל הלילה, וכה עמד שם והתפלל לפני התיבה פסוקי דזמרה, שחרית, מוסף, מנחה, ונעילה. אחר ערבית במוצאי יו"כ רצה כל אחד לזכות באורח כזה ולהביאו אל הבית לאכול סעודת מוצאי יום טוב, נמנו וגמרו, שהרי כפי הנראה בא לקבץ ממון על דבר מצוה על כן כל המרבה בנתינתו יזכה לארחו בביתו, התחילו האנשים להכריז ולנקוב בסכומי ממון וכל אחד עלה על חבירו. חמותו של הגאון הישועות יעקב היתה בעזרת נשים, ועל מצחה היתה מטפחת (שטערניטל) שהיו משובצים בה אבנים טובות ומרגליות, מיד פשטה את המטפחת וזרקה אותה אל תוך הבית המדרש כדי לתת אותה במתנה

להאורה וכיון שדמי המטפחת עלו על סכומי האנשים, זכתה בו. הלך הרה"ק מבארדיטשוב אל ביתה עם חתנה הישועות יעקב והבדיל על היין, והנה על השלחן היו מוכנים מגדים ומאכלים ומעדנים, אך הרה"ק מבארדיטשוב צווה שהוא זקוק לדבר שישב את רוחו וישביע את לבו, כלשוננו: "א הארץ דערקוויקעניש". הישועות יעקב הבין מיד את כוונתו, והביא לו גמרא מסכת יומא, והרה"ק מבארדיטשוב ישב ולמד גמרא רש"י ותוספת כל הלילה, ובבוקר סיים את כל המסכת, וסיים הרה"ק מצאנו זצ"ל באומרו: "הלא ידוע שבמסכת יומא יש תוספות קשים".

כאשר גמר הרה"ק מקאלאשיץ את הסיפור הלז, העיר והוסיף: זקני הרה"ק משינאווא הי' מספר שנתן לו מסכת סוכה, אבל הרה"ק מצאנו סיפר שנתן לו מסכת יומא, שהרי הוסיף שהתוספות שם קשים, וסיים הרה"ק מקאלאשיץ יתכן ששניהם אמת, פעם למד במוצאי יו"כ מסכת יומא, ופעם במסכת סוכה.

לימוד במסכת סוכה כדי לעסוק בסוכה כל השנה

בס' עשר צחצחות (מערכת ו' אות ו') כתב: שמעתי שצדיקי דורו אמרו על רבינו נפתלי מראפשיץ זצ"ל כי נשמתו היה מן מצות סוכה בתורה, ובאמת היה עוסק כל השנה במצות סוכה, ובכל יום היה עושה איזה עבודה בסוכה שלו, ביום אחד הי' נועץ יתד בסוכה, יום אחד למד במסכת סוכה, וכה משפטו כל ימי חייו, ועל כל פנים כל יום מימות החמה הי' מוכיר השם סוכה, וסיבב דיבוריו עד שבא לדבר מהסוכה.

הגאון ר' שלמה זלמן מוויילנא ידע מסכת סוכה בעל פה בעודו ילד בן ח'.

בס' תולדות אדם כ', דכאשר היה ר' שלמה זלמן מוויילנא (אחי ר' חיים מוואלאזין) בן שמונה שנים, הלך אל בית הספר עם נערים רבים אשר כגילו, הוא למד מסכת סוכה, והם למדו מסכתות אחרות, כל אחד לפי השגתו ומדריגתו, והילד הזה הי' בכל עניניו הנפלאים כמעין המתגבר מאליו, לא בעזרת רב ולא במצות אבותיו, כי אם מרוח חפץ פנימי אשר סער בקרבו תמיד לדעת את ה' ותורתו התמימה, ויהי כאשר ראה הרב את הילד שהוא שוקד תמיד על דלתי למודו, והשקט לא יוכל, שם אל לבו לנסות אותו, כמה הוא יודע בעל פה ממשנתו, ובהתאסף אליו הרב עם אחוזת מריעיו לנסות אותו, המה ראו כן תמהו לראות ולשמוע את אשר לא האמינו, מלבד שהיה יודע מסכת סוכה בעל פה מראשה לסופה, היו כל המסכתות שלמדו הנערים בבית הספר מראשם עד סופם חרותים על לוח לבו ושגורים על לבו כנתינתם מסיני.